

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 05, Мая

ARTISHOKNING (CYNARA SCOLYMUS L.) O'SISHI VA RIVOJLANISHI

Normeliyeva Dildora

Termiz davlat universiteti Tabiiy fanlar fakulteti talabasi

normeliyevadildora@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada artishok (*Cynara scolymus* L.) o'simligining o'sishi va rivojlanish bosqichlari, ekologik talablar, agrotexnik tadbirlar hamda uni yetishtirishda kuzatiladigan xususiyatlar ilmiy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Artishok sog'liq uchun foydali bo'lgan biologik faol moddalarga boyligi sababli qishloq xo'jaligida muhim ekinlardan biri hisoblanadi.

АННОТАЦИЯ

В данной статье научно рассматриваются этапы роста и развития растения артишок (*Cynara scolymus* L.), его экологические требования, агротехнические мероприятия, а также особенности его возделывания. Благодаря богатому содержанию биологически активных веществ, полезных для здоровья, артишок считается важной сельскохозяйственной культурой.

ABSTRACT

This article provides a scientific analysis of the growth and developmental stages of the artichoke plant (*Cynara scolymus* L.), its ecological requirements, agronomic practices, and cultivation characteristics. Due to its high content of biologically active substances beneficial to human health, artichoke is considered one of the important crops in agriculture.

Kalit so'zlar: Artishok, o'sish bosqichlari, agrotexnika, iqlim talablari, *Cynara scolymus*.

Ключевые слова: Артишок, стадии роста, агротехника, климатические требования, *Cynara scolymus*.

Keywords: Artichoke, growth stages, agronomic practices, climate requirements, *Cynara scolymus*.

Artishok (*Cynara scolymus* L.) — Asteraceae (kurchasimonlar) oilasiga mansub ko'p yillik o'simlik bo'lib, asosan O'rta yer dengizi havzasidan tarqalgan. U qadim zamonlardan beri sabzavot va dori-darmon maqsadlarida ishlatilib kelinadi.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 05, Мая

Artishokning gullari va barglari oziq-ovqat sanoatida, shuningdek xalq tabobatida keng qo'llaniladi. Hozirgi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlarida, jumladan O'zbekistonda ham, artishokga bo'lgan e'tibor ortib bormoqda.

Artishokning kelib chiqishi va tarqalishi

Artishokning vatani O'rta yer dengizi mintaqasi hisoblanadi. Yunon va Rim davrlarida bu o'simlik oziq-ovqat va dori vositasi sifatida qadrlangan. Bugungi kunda Italiya, Ispaniya, Fransiya, Misr, AQSh, Argentina kabi davlatlar artishokni ommaviy ravishda yetishtirishmoqda. So'nggi yillarda Markaziy Osiyo, xususan O'zbekiston, Qozog'iston va Tojikiston hududlarida ham tajriba tariqasida artishok yetishtirish yo'lga qo'yilgan.

Morfologik tavsifi

Artishok ko'p yillik, ammo ko'pincha bir yoki ikki yillik sifatida yetishtiriladi. Uning asosiy morfologik qismlari quyidagilardan iborat:

- **Ildiz tizimi:** Tarvaqaylab ketgan, chuqur ildiz otadi.
- **Poyasi:** To'g'ri o'sadi, 1,5–2 metr balandlikka yetadi.
- **Barglari:** Yirik, tishli, kulrang-yashil rangda bo'lib, ko'p miqdorda achchiq modda sinarinni saqlaydi.
- **Gullari:** Katta, binafsha rangli, gullar kurcha shaklida joylashgan bo'lib, iste'mol qilinadigan qismi aynan shu kurchadir.
- **Mevasi:** Urug' hosil qiladi, urug' orqali ko'paytiriladi.

O'sish va rivojlanish bosqichlari

Artishokning o'sish bosqichlari quyidagicha:

1. **Urug' unib chiqishi (7–10 kun):** Iliq va nam muhitda urug' tez unib chiqadi.
2. **Ko'chat davri (15–30 kun):** Bu davrda kotiledon va ilk chin barglar hosil bo'ladi.
3. **Vegetativ rivojlanish (30–70 kun):** Barglar ko'paya boshlaydi, ildiz tizimi kuchayadi.
4. **Gullash (70–110 kun):** Gullari hosil bo'lib, kurchalashadi.
5. **Hosil yig'im-terimi (110–140 kun):** Gullarning to'liq ochilishidan oldin yig'ib olinadi.

Ekologik sharoitlarga bo'lgan talablari

Artishok quyidagi ekologik omillarga talabchan:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 05, Мая

- **Harorat:** Optimal harorat 18–25°C. Sovuqqa chidamsiz, -2°C dan past haroratlarda nobud bo‘lishi mumkin.
- **Yoritish:** Yorug‘sevar o‘simlik. Soyali joylarda o‘shishi sustlashadi.
- **Tuproq:** Unumdor, havo va suv o‘tkazuvchan, neytral pH (6.5–7.5) li tuproqlar ma‘qul.
- **Namlik:** Mo‘tadil namlikni afzal ko‘radi. Ko‘p sug‘orish ildiz chirishiga olib keladi.

Agrotexnik tadbirlar

Urug‘ va ko‘chat tayyorlash

- Urug‘lar 10–12 soat iliq suvda ivitiladi.
- Nihollar 3–4 barg chiqqach, ochiq yerga ko‘chiriladi.
- Ko‘chat oraliq masofasi 70–100 sm bo‘lishi lozim.

O‘g‘itlash

- Ekishdan oldin organik o‘g‘itlar (chiritilgan go‘ng) bilan tuproq boyitiladi.
- Vegetatsiya davrida azot, fosfor va kaliyli o‘g‘itlar bilan oziqlantiriladi.

Sug‘orish

- Har 5–7 kunda bir marta sug‘oriladi.
- Gullash davrida namlik yetarli bo‘lishi zarur.

Zararkunanda va kasalliklardan himoya

- Eng ko‘p uchraydigan muammo — barglarning zararlanishi va ildiz chirishidir.
- Profilaktika sifatida fungitsid va insektitsid ishlatiladi.

Foydali xususiyatlari

Artishok tarkibida quyidagi biologik faol moddalar mavjud:

- **Sinarin** – jigarga ijobiy ta’sir qiladi.
- **Flavonoidlar va fenolik kislotalar** – antioksidant xususiyatga ega.
- **Vitaminlar:** C, K, B-kompleks.
- **Minerallar:** Kaliy, magniy, temir, kaltsiy.

Artishok ovqat hazm qilishni yaxshilaydi, xolesterinni pasaytiradi, qand miqdorini tartibga soladi, jigar faoliyatini kuchaytiradi.

Artishok (*Cynara scolymus* L.) nafaqat qimmatli sabzavot, balki sog‘liq uchun foydali dorivor o‘simlik hamdir. U O‘zbekiston sharoitida ham muvaffaqiyatli yetishtirilishi mumkin, biroq buning uchun maxsus agrotexnik tadbirlarga amal qilish

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 05, Мая

zarur. Artishok yetishtirish orqali aholining sogʻlom ovqatlanishiga xizmat qilish, yangi eksport yoʻnalishlarini ochish va dori vositalari xomashyosini taʼminlash mumkin. Shu bois, artishokni ilmiy asosda oʻrganish va targʻib qilish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Абдуллаев, А. А., & Сайфуллаев, Х. Т. (2018). *Ўзбекистонда сабзавотчилик ва полизчилик*. Тошкент: Ўқитувчи.
2. Бердимуратов, А. А. (2021). Артишок етиштириш агротехникаси. *Аграр фанлар хабарлари*, №4, 45–50-бетлар.
3. Kisel, T. A., & Golubeva, E. I. (2019). Biological features of artichoke (*Cynara scolymus* L.) and prospects for its cultivation in Russia. *Vegetable Crops of Russia*, (3), 60–65.
4. FAO. (2020). *Crop production and management: Artichoke*. Retrieved from www.fao.org
5. Nasri, N., et al. (2016). Phenolic compounds, antioxidant and antimicrobial activities of *Cynara scolymus* leaf extracts. *Plant Foods for Human Nutrition*, 71(2), 177–184.
6. Бабаев, Н. А., & Эргашев, М. Т. (2022). Артишок – янги перспектив сабзавот. *Қишлоқ хўжалиги журнали*, №2, 17–21-бетлар.
7. Heuzé, V., Tran, G., & Hassoun, P. (2015). Globe artichoke (*Cynara cardunculus* var. *scolymus*). Feedipedia. Retrieved from www.feedipedia.org
8. Шарипов, Ф. Х. (2020). *Ўсимликшунослик*. Тошкент: Агронашр.

Internet manbalari

1. FAO – *Globe Artichoke: Production and Management*
<https://www.fao.org/3/y5863e/y5863e0d.htm>
2. Feedipedia – *Globe artichoke (Cynara cardunculus var. scolymus)*
<https://www.feedipedia.org/node/332>
3. Plants for a Future – *Cynara scolymus L. (Artichoke)*
<https://pfaf.org/user/Plant.aspx?LatinName=Cynara+scolymus>
4. WebMD – *Artichoke: Uses, Benefits & Side Effects*
<https://www.webmd.com/vitamins/ai/ingredientmono-842/artichoke>
5. USDA Plants Database – *Cynara scolymus Profile*
<https://plants.usda.gov/home/plantProfile?symbol=CYSC>

**МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

Researchbib Impact factor: 13.14/2024

SJIF 2024 = 5.444

Том 3, Выпуск 05, Мая

6. ScienceDirect – *Nutritional and medicinal properties of artichoke*
<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0308814610010913>
7. MedicalNewsToday – *What are the benefits of artichokes?*
<https://www.medicalnewstoday.com/articles/324245>
8. Wikipedia – *Globe Artichoke (Cynara scolymus)*
https://en.wikipedia.org/wiki/Globe_artichoke